

DOĞU TÜRKiSTAN

Ethem KORUCU*

Doğu Türkistan, güneyde Tibet Özerk Bölgesi, doğuda Moğolistan, kuzeyde Rusya, kuzeybatıda Kazakistan ve batıda Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan, Pakistan ve Hindistan kontrolündeki Keşmir bölgesiyle komşudur. Çin Halk Cumhuriyeti'nin en geniş idari bölgesidir. Aslında bölge İslamiyet'i kabul eden, Uygur Türklerinin anavatanıdır. 1949 yılında kurulan komünist Çin yönetimi bölgeyi tamamen kontrolü altına almış ve o tarihten beri de bölge Çin hükümetinin beş otonom bölgesinden biridir. Bölge 1,6 milyon metrekarelik yüzölçümüyle Çin'in toplam yüzölçümünün yaklaşık olarak altıda birini kapsar. Türkistan'ın üçte birine çöller kaplarken geriye kalan kısmı ormanlar ve tarım arazileri oluşturur. Doğu Türkistan'ın nüfusu yaklaşık olarak 19.25 milyondur. Bölgede 55 etnik grup bulunurken bunlar içerisinde en büyük paya Uygur Türkleri sahiptir. Ancak 60 yıllık süreç içerisinde Çin'in uyguladığı iskân politikasıyla bölgedeki Çinlilerin sayısı oldukça artmıştır. Bu durum da Türkistan'daki gerilimin artmasında önemli bir nedendir.

Aslında sorunun kaynağı günümüzden çok, tarihsel arka plandan kaynaklanmaktadır. Çin de egemen olmuş imparatorların, hükümetlerin hepsi tarih boyunca doğu Türkistan'ı kendi egemenliğinde görmüştür. Ancak Çin'in bu egemenliği hiçbir zaman tamamen kalıcı ve sürekli olmamıştır. Bölgeyi dönem dönem elinde tutmuştur. Çin'in, bölgeyi son ve kalıcı işgali ise aşama aşama gerçekleşmiştir. İlk dalga 1755 yılında başlamış, Çin ile Cungar ittifakı Doğu Türkistan'ın işgalini hızlandırmıştır. 18 Kasım 1844'de Çin İmparatorluğu, bölgeye (yeni toprak) anlamına gelen 'Sincan' ismini vermiştir. Bölge 1944'e kadar Çin işgali altında kalmıştır. Rusların, Batı Türkistan'ı işgali sırasında ortaya çıkan Yakup Bey Devleti, İngilizlerin de desteğini almıştır. Aslında bu desteğin altındaki temel neden Rusya ve Çin arasında tampon bölge oluşturmaktır.

İkinci Dünya Savaşı'ı esnasında bölgeyi tamamen Ruslara bırakmak istemeyen Çin kuvvetleri 29 Eylül 1949'da Urumçi'yi işgal etmiş ve 1951 yılına gelindiğinde ise bölgeyi tamamen kontrolü altına almıştır. İşgale karşı Osman Batur liderliğinde bir direniş başlatılmış ancak sonu kanlı bitmiştir. 100.000'den fazla Doğu Türkistanlı öldürülmüştür. 1 Ekim 1955 tarihinde ise Çin yönetimi, Doğu Türkistan'ı otonom bölge olarak ilan etmiş ve işgal günümüze kadar devam etmiştir.

---

* Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Birinci Sınıf Lisans Öğrencisi

5 Temmuz Olayları

Urumçi’de 5 Temmuz günü başlayan olaylar kısa sürede yayılmış ve Çin kuvvetlerinin sert müdahalesi sonucunda bastırılmıştır. Ancak bu oldukça kanlı olmuştur. Çin kaynaklarına göre 184 kişi hayatını kaybederken binlercesi de yaralanmıştır. Resmi olmayan rakamlara göre ise ölü sayısı 600’ü aşkındır. Çin hükûmetinin iddiasına göre olaylar fabrikadaki işçilerin arasındaki hadiseden başlamıştır. Olayların altında ki asıl sebep ise bölgedeki Türklere yıllardır süren dışlayıcı, yıldırma, yıpratma politikasıdır. 5 Temmuz 2009’da başlayan olaylar kısa sürede dünya basınına yansımış ve oldukça yankı bulmuştur. Bu durum Çin için tehlikeli bir vaziyet oluşturmaktadır. Bunun sebebi ise kendine dünya gücü olmayı hedef koymuş Çin’in iç karışıklarla yıpranma tehlikesidir.

Peki, bu kadar olay yaşandıktan sonra Türkiye Cumhuriyeti ne yaptı ya da yapmadı?

Tarihi bağından dolayı aslında olaylar herkesten çok Türkiye’yi ilgilendiriyor. 1998 yılının sonunda Uygurların 18 ülkedeki 40 lideri Ankara’da bir araya gelip bağımsızlığını savunulması için Doğu Türkistan’daki milli merkezini oluşturmuştur. Bu yapılanma Doğu Türkistan’ın bağımsızlığının şiddet içermeyen yollarla sağlanmasını, tüm direniş organizasyonlarının bu merkez etrafında toplanmasını amaçlamaktadır. 17 Şubat 2001 tarihinde Türkiye ile Çin arasında “Sınır Ötesi Suçlara Karşı İşbirliği” antlaşmasının imzalanması ile sonuçlanan görüşmelerde Doğu Türkistan’daki Uygur Türkleri konusunun terörizme karşı mücadele kapsamında gözden geçirildiği belirtilmiştir. Aslında bölgedeki bütün olaylar, karışıklıklar, baskılar Türk kamuoyunda oldukça az yer bulmaktadır.

Sonuç olarak, 2050 yılında süper güç olması beklenen Çin’in Doğu Türkistan’daki sorunları çözmesi gerekmektedir. Sorunları çözerken de bölgedeki Türk nüfusuna zarar vermemek gerekmektedir. Bazı yazarların iddia ettiği gibi Türkiye’nin bölgede Pantürkizm düşüncesini devam ettirdiğini söylemek yanlıştır. Çünkü Çin’deki olaylar artık dünya tarafından da Çin’in iç sorunu olarak kabul edilmekte. Ancak bölgedeki Türklere karşı gerçekleştirilecek bir katliama da asla kayıtsız kalınmamalıdır.